

Чедомир РЕБИЋ

Научни саветник у пензији

ПОЕТИКА ВИЂЕЊА ИСТИНЕ И ЉЕПОТЕ У ДУШИ СВЕТИТЕЉА*

Айсѝракиѝ: Схватање да су Светитељи Божија станишта и да су они својим подвизима, трпљењем, мучеништвом и страдањем учврстили хришћанску вјеру и постали углед живота по Јеванђељу, привлачило је старе српске писце да о њиховом чину светости поетски проговоре. Пјесникове жеље да се подвизи Светитеља увезу у поетске формуле, изазивала је у стваралачком поступку одређена дејства: од сликања најзначајнијег чина светости и репродуковања чудних призора, она води мисли према извору светости и Богопознању.

У већини пјесама у овоме раду казује се о Светитељима који су својом крвљу, мукама и подвизима, потврдили јеванђељску истину; и сјећања на њих, призивањем њихове помоћи кроз молитву, вјернима се отвара пут учешћа и примања благодати Светих Тајни. Оваквим приступом и оваквим садржајима кроз поезију се чува истинитост, древности и свеобухватности хришћанске традиције. На овим пјесмама схвата се како се у одређеној књижевној епохи, унутар развитка књижевног система, чува хришћанско предање; како јеванђељска наука, повјерена свијету – мора да се чува у свој цјелини и неповријеђено, као што Свети Апостол Павле благовјести у својој заповијести: „О Тимотеје, сачувај повјерен ти залог“ (1. Тим 6,20). Ето смисла враћања овој поезији; њеном ишчитавању и тумачењу.

Кључне ријечи: Светост, Светитељи, подвизи, мучеништво и страдање, пост и молитва, духовни пут, Црква, Христова заједница, поетске формуле.

Казивање Пророка Исаије да су Светитељи Божија станишта, открива нам схватање откуд у овим „чедима Божијим“ (Јн 1,12) толико Истине и Љепоте, толико логосне свјетлости, толико љубави и наде да су постали углед живота који води у Христову заједницу. Пророкове ријечи: „Јер овако говори високи и узвишени, који живи у вјечности, којему је име свети: на

* Рад је написан у оквиру пројекта *Духовне појаве и стваралаштво српског народа на Косову и Мешохији од XV до XX века* (број 148020), који је одобрило и финансира Министарство науке Републике Србије.

висини и у светињи станујем, и с онијем којој скрушена срцази смјерна оживљујући дух смјернијех и оживљујући срце скрушенијех“ (Ис 57,15) – показују како Господ својом благодаћу призива људе.

Када се човек усаврши јеванђељским светим тајнама и врлинама, постаје Божије станиште, Божији храм, јер његова душа постаје боголика и сав ум богочежњив. Поука Светог Апостола Павла: „Јер ви сте храм Бога живог, као што рече Бог: Уселићу се у њих, и живјећу у њима, и бићу им Бог, и они ће бити мој народ“ (2. Кор 6,16) – открива циљ хришћанског живота. Човек, још док је овдје, на земљи, мора да се животом по Јеванђељу, молитвом у Цркви, да „узме свеоружје Божије“ (Еф 6,13), „обуче се у оклоп правде“ (Еф 6,14), и да тако „погаси све огњене стријеле нечастивог“ (Еф 6,16). Такав живот водили су Светитељи; из њих је просијавала светост која је показивала да им је живот саздан по образу и по подобју Божијем.

Пјесници српске грађанске поезије су у души Светитеља, у њиховом уму откривали начела живота која воде путем Богопознања. Они су писали пјесме с циљем да се људи усаврше у јеванђељском животу; да стекну ону мудрост која би их утврдила у вјери. Пјесници су схватили да живот Светитеља, одвојен од гријеха, страсти и похота, постаје углед и узор за стицање свега што је човеку потребно и у земаљском и у небеском свијету.

*Песн Свјатому Јовану Богослову*¹ посвећена је Христовом ученику, кога „Господ Христос веома љубљаше због његове савршене незлобивости и изузетне девствене целомудрености“.² Сву премудрост Свети Јован стекао је од Христа; од Њега је учио како да се усаврши у љубави. „Божанска љубав Спаситељева према њему беше толико изузетна, да се о светом Еванђељу вели за њега да је он ’ученик кога љубљаше Исус’. И међу дванаесторицом апостола Господ га је издвајао као најизврснијег, и он бејаше један од тројице најближих Његових, којима је Господ много пута откривао Своје божанске тајне.“³

У пјесми се прославља овај Христов ученик који је на земљи вјерно извршавао Христове заповијести, и по многим крајевима земље поучавао људе у хришћанској вјери. Свуда – по градовима, и селима, по пољима, брежуљцима и дубравама, куда орао своја крила простире – свуда је овај Светитељ проносио Христову љубав и благодат Светога Духа којим је био испуњен.

Тумачећи ријеч Божију и улазећи у дубине тајне вјере, Свето Јеванђеље по Јовану је, баш по тим одликама по којима се разликује од претходна три

¹ „Песн Свјатому Јовану Богослову“, у дјелу: *Српска грађанска поезија XVIII и с њом чейка XIX столећа*, II, приредио Боривоје Маринковић, Просвета, Београд 1966, 107.

² Јустин Поповић, „Житије Светог Апостола и Еванђелисте Јована Богослова“, *Житије свейих за сейшембар*, Манастир Св. Телије код Ваљева, Београд, 1998, 529.

³ *Исцо*.

Јеванђеља, назвао „Јеванђељем духовним“.⁴ Светитељ је у овом Јеванђељу и у Саборним посланицама откривао „хришћанско учење о двјема основним заповијестима Закона Божијег – од љубави према Богу и о љубави према ближњему, по чему га још називају ‘апостолом љубави’“.⁵

Овај свети ученик Христов, кога је Господ изабрао, и за кога Јеванђеље каже да је на Тајној Вечери ставио главу своју на груди Исусове, јер је записано – „а један од ученика његових, кога Исус љубљаше, бјеше наслоњен на наручје Исусово“ (Јн 13,23) – бијаше по свему, и јеванђељском учењу и подвижништву, и по љубави и духовном савршенству, најревнији служитељ међу апостолима. Крај свог живота Свети Апостол Јован провео је у посту и молитви, испосништву, поучавајући епископе како да тумаче највећу јеванђељску заповијест – о љубави Божијој. И пошто су сви апостоли прије њега преминули, његово учење као очевица Господа, „самовидца Бога – Слова“⁶ – остало је сачувано у читавом хришћанском свијету као најпотпунија проповијед ријечи Исуса Христа. На сачуваној хришћанској традицији настала је и ова пјесма о њему.

Иако пјесник не познаје много о овоме Светитељу, јер у пјесми нема естетских конкретизација, нити поетског казивања о догађајима из живота овог Божијег угодника, ипак се из неких форми мишљења и начина казивања која уводе у духовну традицију, и на којима се ствара смисао пјесме – може закључити да је ова пјесма настала на духовном сазнању значаја проповиједи овог Светитеља.

*Госѿодња јесѿ звезда и земља,
Авраам ’ље кољ и ѿлемја,
Силан Боѿ јесѿ соѿворийѿи,
Тја блаѿсловийѿи.
Час уже, час ѿредсѿийѿи,
Трудно ѿройѿив силе сѿийѿи,
Боѿу ѿако изволисја,
Јако увеселисја.*

Идеје које се пројављују у овим стиховима, неке тенденције које аутор уписује у текст, уводе у област нашег духовног наслеђа, у коме је сачувано како је овај Божији угодник тумачио Божију ријеч и откривао духовне дубине тајне хришћанске вјере.

Сва је Црква као духовна грађевина „назидана на темељу апостола и пророка, гдје је угаони камен сам Исус Христос“ (Еф 2,20). Сва пуноћа у

⁴ Александр (Милеант), *К познанию Святой Библии, Премудрость сокровенная*, Издательский дом „Фавор – XXI“, Москва, 2004, 245.

⁵ *Исѿо*, 246.

⁶ Иоанн – Апостолъ и Евангелистъ, у дјелу: *Библійская енциклопедия*, В 2-х књигах, Књига I, А–М, Трудъ и издание Архимандрита Никифора, „Символ“, Москва, 1891, 346.

Цркви и све стваралачке силе долазе од Христа; јер „темељ Цркве је Христос“ (1. Кор 3), јер „темеља другога нико не може поставити осим постојећег, који је Исус Христос“ (1. Кор 3,11). Свака мисао, свако осјећање зида се на темељу Цркве. И проповијед Дванаесторице апостола сва је у мисији о проповиједи ријечи Божије. „Сазвавши пак Дванаесторицу ученика својих, даде им силу и власт над свим демонима, и да лијече од болести, и посла их да проповиједају Царство Божије“ (Лк 9,1–2), каже Свети Јеванђелист Лука, Светитељ који је не само проповиједао ријеч Божију, него и „учествовао у писаним записима о животу и учењу Господа“.⁷

Хришћанска Црква има апостолски карактер баш због овога што су Дванаесторица апостола послати да проповиједају Христа. „Јер не проповиједамо себе, него Христа Исуса Господа, а себе као слуге ваше Исуса ради (2. Кор 4,5), каже Свети Апостол Павле. А у овој јединственој проповиједи о Јеванђељу Христовом садржане су највеће вриједности апостолства; жива свједочанства о догађајима који чине спасење. Само кроз апостолска завјештања, као што су – „О Тимотеје, сачувај повјерен ти залог“ (1. Тим 6,20) – чува се хришћанска вјера у свој дрвности и истинитости.

Ове истине, које је Бог открио, Православна Црква чува у свом предању. Хришћански свијет учи из овог предања. Писци налазе мотиве и теме за своје пјесме и приче, и стварају дјела с намјером не само да би се ове истине усвојиле умом, него да би и у дјелању биле руководно начело и живот учиниле благочастивим.

*Песн Пейра и Павла*⁸ посвећена је изабраним учесницима Господа Исуса Христа који су проповиједали Јеванђеље. Они су тумачили ријеч Божију и често долазили у сукоб са незнабошцима, фарисејима, садукејима и књижевницима који прогоњаху следбенике Христове. Љубав Светог Петра и Светог Павла према Христу била је велика и стално се утврђивала. Та љубав има есхатолошки смисао; у њој се открива живот по Богу. Кроз апостолски колегијум ових Светитеља пројављује се сва духовност заједнице Светих; оних који су угодили Богу својим дјелањем и трпљењем. Безмјерно богатство Божијих дарова за проповиједање спасења пјесник сагледава и позива на причешћивање њима, како бисмо ојачали у правој вјери.

*Орјани иірајше, Пейра величајше,
Ајосіолу Павлу радосно взірајше!
Сосуде изабрани, од Христіа йослани.*

⁷ Евангелне от Луки, у дјелу: Александр (Милеант), *К познанию Святой Библии, Премудрость сокровенная*, 240.

⁸ „Песн Петра и Павла“, у дјелу: *Српска хришћанска поезија XVIII и с почетка XIX стољећа*, II, 108.

Петар је водио велику борбу са безбожницима, са сатаном и по заповијести злобног цара Нерона био је осуђен на смрт. И Свети Апостол Павле последије великог страдања проповиједајући хришћанску вјеру посјечен је у Риму, када је владао Нерон. Пјеснику је ово предање било познато, и о томе он овако казује:

*Кесар римски, Ахилеје, Пилај ионџијски,
Ајосџола Петџра казал' џриџвоздџиџи,
Ајосџолу Павлу казал' взџаџи.*"

Послије оваквог казивања пјесник говори о казни која је стигла оне који су чинили зла – „кесар римски“ ће „навеки в гејене горети“, а оне који су творили добро Божија љубав и милосрђе увела је у вјечни живот „са свима светима“ (Еф 3,18).

*Ајосџола Петџра, нињев џрославџсја,
С ањелскимџи лики и всџ человјеки
Зџџо венчасјаја...*

Изгледа да се ова пјесма завршава у духу мисли које се пројављују у Првој саборној посланици Светог Апостола Петра. У стиховима: „Ако добро чините па подносите страдање, то је угодно пред Богом“ (1. Петр 2,20), пројављују се сав живот ових Божијих угодника, Светога Петра и Светога Павла. Хришћани који „подржавају Христа у подношењу страдања“ (1. Петр 2) – „узрастају за спасење“ (1. Петр 2,2). И Свети Апостол Петар и Свети Апостол Павле проповиједајући Јеванђеље стрпљиво су подносили муке и страдања за Христа; и своју су апостолску вјерност Господу мученичком смрћу посвједочили.

О Светом Јовану Златоустом, патријарху цариградском, који је својим учењем проносио јеванђељску истину, а подвизима, ревношћу и мудрошћу прослављао Православље и сав живот посветио Богу, сачувано је у патристици и књижевном наслеђу све оно што човјека чини светим и по чему се човјеков лик може саобразити са Христовим ликом. О њему је и српска грађанска поезија надахнуто казивала и побуђивала на дјелатне врлине; љубав и милосрђе којим се утврђује хришћанска вјера.

Некадашњи ученик Светог Јована Златоуста, пресвети Прокл је о свом духовном оцу Јовану у Великој Цркви цариградској овако говорио: „Нико не може како треба похвалити Јована, осим кад би се сада јавио један други такав Јован. Празник његов, као огромна река његових безбројних трудова, подвига и учитељства, напаја душе верних. Из њега сијају зраци Божије благодати. И ти зраци једноме блиставо објављују сунце Божанства, друго ме показују тријумф Православља над јересима, трећем обзнањују пропаст

идола, четвртом обелодањују пораз заблуде, петом исправљају веру и нарав, шестом обасјавају небеске венце...“⁹

Ово је био Јован: Светитељ који је као Јован претеча Господњи „покајање проповедао“, учитељ који је ријеч Божију узвишено тумачио, „семе побожности посејао“, „православну веру укоренио“, „сав свет богопознањем испунио“.¹⁰ О овим особинама Светог Јована Златоуста казује један пјесник у српској грађанској поезији.

*Песн Свјайџа Јована*¹¹ почиње похвалом језичке узвишености овог Светитеља, који се у својим бесједама и у списима у којима тумачи Свето Писмо и библијску ријеч показао као највећи умјетник читавог хришћанског свијета. Сваки библијски текст сагледавао је са извора теолошке истине, историјских околности у којима је текст настао, да би потврдио значење и смисао одређене синтаксичке конструкције.

Главни циљ проповиједи хришћанске вјере јесте, по схватању Светог Јована Златоуста, да се јеванђељско учење примјени у животу. Већи дио свога бесједништва Златоуста је засновао на тумачењу светих тајни и врлина, како да се човјек, још док је овдје, на земљи, усаврши и припреми за живот „са свима светима“ (Еф 3,18). Због њепоте свога бесједништва, добро одабране лексике која утиче на наше мисли и осјећања, повезивања ријечи у ланце на којима се ствара пјесничка синтакса, овај Светитељ врло рано је добио назив, „Златоречиви“, „Златоуста“. Изгледа да је пјеснику ово било познато, па у пјесми о тој особини овако казује:

*Злајџокованују ѿрубду,
Восхвалим днес,
Свирјелу ѿасѿирскују,
И њих зложииѿаѿо
Песн мусикијскују,
Орѿан чудни
Духа свјайџа,
Јована Злајџоустѿаѿо!*

„Позна Господ оне који су његови“ (2. Тим 2,19). Свети Јован Златоуста је сав свој живот утврдио на вјери; у њему је живјела она јеванђељска истина којом је сваки гријех отклањао и од сваке неправде одступао. На

⁹ Цитат преузет из дјела: Јустин Поповић, „Пренос из Комана у Цариград чесних моштију Светог Оца нашег Јована Златоуста“, у: *Жиѿија Свѿих за јануар*, Манастир Свете Ђелије код Ваљева, Ваљево, 1991, 813.

¹⁰ *Исѿо*.

¹¹ „Песн Свјатога Јована“, у дјелу: *Српска ѿрађанска ѿезија XVIII и с ѿочѿика XIX сѿолећа*, II, 108–109.

њему се пројавила Божија љубав; њега је Господ изабрао за проповиједника јеванђељског учења; на ту дјелатност позвала га је Божија премудрост. Пјесник каже:

*Слово ѿреченоје,
Со анђелским чином
Тебе взивајетѝ.*

Јован, „всезлатнаја“ труба, коме се анђели диве, звијездама је окићен, на њему је крст побједе пастира, слава у руци, црква сионска га позива, и многа друга обиљежја и знамења која су на њему, показују да је он по учешћу у благодати примио христолико обличје и живот припремио за кретање према есхатолошком сусрету у Богу.

*Анђели чудјајѝсја,
Зрјашиће Јована звездами оболчена,
Мийра на ѝлаве
Херувимов данаја.
Кресѝ ѝобеда ѝасѝирем,
Слава в руце јеѝо
На змијеви ѝлави,
Цевнице духовнаја,
Трубо всезлајнаја,
Харфо хелеонскаја.*

„Призови ме у невољи својој, избавићу те, и ти ме прослави“ (Пс 49, 15), поучава Пророк Давид. Овдје Пророк открива Божију тајну, и то Јеванђељску, да молитве Светих на небу, у којима се слави Име Божије, много помажу људима на земљи. Они који су кренули за Христом, они су кроз свете тајне и врлине примили ону логосну светост да су постали „чеда Божија“ (Јн 1,12), „сунаслеђници Христови“ (Римљ 8,17). Моштима Светитеља указивана је велика почаст и слава. Црквено предање казује да су се над моштима Светог Јована Златоуста цареви клањали и тражили опроштај за гријехе које су стекли носећи му из пакости велику неправду. Када је кивот са моштима Светог Јована Златоуста био донесен у цркву Светог Апостола Павла и одатле пренесен у цркву Свете Ирине, тада су цар и патријарх отворили кивот и угледали тело светитељево, а „оно процветало лепотом и нетљенијем... и диван мирис излазаше из њега“, тада цар скиде свој пурпурни плашт, прострије га преко моштију, и павши на груди Светитељеве, са сузама говораше:

„Опрости, свети оче, неправду која ти из пакости би нанесена. И немој мене чинити одговорним за грех моје мајке, да не бих због родитељске свирепости патио ја. Иако сам син твоје гонитељке, ипак нисам крив за зло које ти је учињено.

Но, опрости јој грех, да бих се и ја очистио од њене љаге. Преклањам моје царско достојанство к ногама твојим, и сву моју власт препуштам теби. Прости ону што ти је глушим насиљем нанела неправду, јер се каје и моли опроштај, мојим устима говорећи ти са смирењем овако: Сети се, оче, своје поучне беседе о незлопамтљивости, те не помени сам зло моје! Желим да устанем из греха, али пружи ми руку ти који си рекао: Ако си једанпут пао, устани, и спасићеш се! Не могу да подносим твој гнев против мене, јер се ево и гроб мој тресе, потресајући кости моје, и бојим се да ме на Страшном суду Христос не лиши да станем с десне стране Њега. Многе си спасао својим поукама, па нека и ја једина не будем лишена тог спасења...¹²

Тако је цар приносио поклоњење овом духовном оцу и тражио опроштај за увреде које му је учинила његова мајка; тако је цар понизно молио и тражио од овог часног оца да својом мудрошћу и љубављу опрости и да му се покајање испуни.

Изгледа да је цијелом хришћанском свијету било познато како Божија светост долази кроз овог Светитеља. И пјесник моли ову „трубу всезлатнују“, „харфу хелеонскују“, „Цркву сионскоју“, када приђе Господу „с трубоју“ – да га не заборави.

Име пророка, светитеља и чудотворца, угодника Божијег, који је располагао огњеним силама, и који је био чврсте вјере и ревности, сачувано је не само у предању старозавијетне Цркве, него и у православној цркви. „Илија је од малих година посветио себе Богу, отишао у пустињу и проводио живот у строгом посту, богомислима и молитви.“¹³

О овоме славном ревнитељу за Бога, источнику благодати, заштитнику свих који су у невољи, казује се у *Песн Свјјатому Илији*.¹⁴ Ту се казује о Илији као славном и великом пророку, кога је небо примило.

*Источниче благодати
О, Илије, небом взјати,
Чрез ангелов двокрилатих!
Илије славне, и велики њороче,
Пред њришесѣвијем вѣтори њредѣче,
Илије славне!*

У Јеванђељу се казује да пророк Илија учествује са Мојсијем у објављивању Царства Божијег кроз Преображење Господа Исуса Христа. „И гле, јавише им се Мојсеј и Илија који с њим говораху“ (Мт 17,3). Тумачећи ово

¹² Види у дјелу: Јустин Поповић: „Пренос из Комана у Цариград чесних моштију Светог Оца нашег Јована Златоуста“, у дјелу: *Жиѣија Свѣиѣих за јануар*, Манастир Св. Телије код Ваљева, Београд, 1998, 816–817.

¹³ Пророкъ Илија, у дјелу: *Жиѣија всѣха свѣиѣихъ*, составилъ священникъ и законоучительъ Иоаннъ Бухаревъ, Воскресение, Санктъ – Петербургъ, 1996, 396.

¹⁴ „Песн Свјјатому Илији“, у дјелу: *Срѣиска ѣрађанска ѣоѣзија*, 109–110.

мјесто, блажени Теофилакт Охридски каже: „Показујући им Мојсеја и Илију, Христос учи своје ученике да их подражавају: Мојсеја у кротости и пожртвованости према народу, а Илију у ревности и непоколебљивости, када је то потребно, да би као ова двојица били неустрашиви борци за истину.“¹⁵ Молитве Светога Илије Бог прима, и његове су молитве побожан разговор са Богом. Свети Апостол Јаков наводи молитву Светога Илије као примјер снаге вјере и молитве. Пророкова молитва доноси благодарност. „Илија бјеше човјек исто као и ми, и молитвом помоли се Богу да не буде дажда, и не удари дажд на земљи за три године и шест мјесеци. И опет се помоли, и небо даде кишу, и земља изнесе род свој“ (Јак 5,17–18).

Према казивању Старог Завјета, Илија је узнет на небо и одатле ће доћи прије другог доласка Господњег на земљу. У Другој књизи о царевима стоји: „Илија отиде у вихору на небо“ (2. Цар 2,11). А у Откивењу Светог Јована Богослова овако је записано: „И даћу двојицу свједока мојих и прорицаће хиљаду и двјеста и шездесет дана, обучени у вреће. Ови су двије маслине и два свјетилника што стоје пред Господаром земље. И ако им ко учини неправду, огањ излази из уста њихових и прождире непријатеље њихове; и ко им буде хтио учинити неправду, он мора тако погинути. Ови имају власт да затворе небо, да не падне дажд на земљу у дане њиховог пророковања; и имају власт над водом да их претварају у крв, и да ударе земљу сваком муком кад год буду хтјели“ (Откр 11, 3–6). У овим свједоцима „Свети Оци и учитељи цркве препознају једнодушно старозаветне праведнике Еноха и Илију, који беху узети живи на небо. Током њихове проповеди, иако поседују власт и моћ над стихијама да би кажњавали и обарали по својој вољи безбожнике, они сами биће нерањиви.“¹⁶

Да је Бог Светог Илију наоружао истином, правдом, способношћу да чини чуда, да стихије потчињава својој вољи, сачувано је и у књижевном наслеђу. О чудима које Свети Илија твори пјесник овако казује:

*Ти њред Бојом всејда сѣиојши,
Со анѣли ликујеш,
А о верних Боја молиш!
Илије славне, и ѡрочаја!
Ти водовицу уѣишивши,
Из мерѣвих сина воскресви,
А неверни ѡоубиви,
Илије славне!*

¹⁵ Блажени Теофилакт Охридски, *Тумачење Свѣиої Еванђеља од Майѣја*, превод са грчког, Манастир Високи Дечани, 1996, 172.

¹⁶ Архиепископ Аверкије, *Апокалипсис Св. Јована Богослова*, с руског и енглеског превоо З. Богданов, „Угао“ и „Видотехна“, Вршац, 1996, 100.

Овај Божији угодник, чудотворац и боговидац, кога је небо примило, још док је био на земљи, својом ревношћу за Господом, постом и молитвом утврди се у вјери, и на њему се од ране младости појавише предзнамења и моћ да располаже огњеним силама. Својим чврстим карактером, животом по вјери, дјелима којим се испуњава воља Божија, овај Светитељ је своје срце хранио Божијим заповијестима, а свој ум усавршавао Божијом науком. Његово руководно начело живота могло би се извести из ове поуке: „Уздај се у Господа свијем срцем својим“ (ПрС 3,5). То је пут који га је водио у заједницу са Богом, о чему пјесник износи своја духовна виђења:

*Анџел Божији, человек земни,
На земљи ѿлоѿи основи,
На небеса возлетѣви,
Илије славне!*

Велики угодник Божији, премудри учитељ, подвижник на чијим су начелима заснована Монашка правила, Свети Василије Велики, удостојио се да прими благодат Светога Духа и да, по виђењу преподобног Јефрема Сирина, буде као „огњени стуб, чији врх додириваше небеса“.¹⁷ Овај Божији изабраник је живио подвижничким животом каквим су живјели подвижници у Сирији, Палестини и Месопотамији. *Песн Свјатому великомученику Василију*¹⁸ сва је проткана мотивима врлинског живота овог светог човјека, који анђелским животом на земљи и правовјерним учењем чуваше Цркву од јеретичких идеја и формула.

*Излијајсја од усѿи ѿвојих,
Оче ѿресвјати Василије,
Пребоѿаѿи и всјех израјадне
Боѿодуховеми словес',
Изобилно, и во мир вес,
Похвалим ѿја днес.*

Пут сједињења са Христовом заједницом водио је Светог Василија и кроз пустињу и кроз монашки живот. Господ га је из пустиње позвао да својим богословским знањем приближи свијету теолошке формулације, особито моралну страну теологије. Сва се суштина његових монашких правила своди на испуњавање јеванђељских заповијести о љубави, на проповијед живота „по образцу Божијем“. О том дару пјесник каже:

¹⁷ Јустин Поповић, „Житије Светог Оца нашег Василија Великог“, у дјелу: *Житија Свѿих за јануар*, Манастир Св. Ђељје код Ваљева, Ваљево, 1991, 51.

¹⁸ „Песн Свјатому великомученику Василију“, у дјелу: *Српска ѿрађанска ѿезија*, II, 110–111.

*Ти дисий' љасийир, оче свјайи,
Словесних овец,
И всјех хийреше језиком,
Јак' рибам' ловец љоказалсја.*

Постављајући себи благочастиви циљ живота и тежњу да људе научи како да живе животом по светим тајнама и врлинама, Свети Василије се руководи начелом које је садржано у апостолским ријечима: „Три године дан и ноћ не престајох поучавати са сузама сваког од вас“ (Дан 30,31). Његова поука да је „овај век век покајања, а онај – награде; овај делања, а онај – уздарја; овај трпљења, а онај – утехе“¹⁹ – открива смисао хришћанског живота на земљи; то је пут усхођења на гору блаженства на које пророштво позива – „Ходите да идемо на гору Господњу, у дом Бога Јаковљева“ (Ис 2,3).²⁰ Тај смисао, тај циљ живота који је Свети Василије поставио, пјесник духовно сагледава и овако поетски пројектује:

*Кесаријскаја љохвало,
Приди во скоре, о уљољаш
Сујејнују мјайеж во мори,
Да љрејлиней дезмјайежно,*

Ко обитељи њеној, слави бесмертној.

У спису *О Светиоѡе Духу* Свети Василије је „у своју праксу увео славословни образац 'слава Богу са Сином и са Светим Духом'... и објаснио да се његов славословни образац заснива на Светоме Писму и Светоме Предању исто колико и онај који је уобичајен, али да више одговара учењу Никејског сабора, пошто, са једне стране, показује засебност три ипостаси, а са друге, нераздвојивост њихове заједнице.“²¹

Овај славословни образац Светог Василија Великог о нераздвојивости ове заједнице пројављује се и у овој пјесми:

*Оче љресвјайи!
Научиви всја јазики,
Почийайи Ољца, Сине,
Сина во Оце,
Духа Свјайа неразлучна,*

¹⁹ Свети Василије Велики, *Трајом Јеванђељској љодвија*, превод са руског, Манастир Хиландар, Света Гора Атонска, 1999, 113.

²⁰ О овоме види у дјелу: Свети Григорије Ниски, *Беседе на Блаженесљива*, превод са руског, Православна епархија далматинска, Шибеник 2003, 3–4.

²¹ Панајотис II. Христу, „Свети Василије Велики“, предговор у дјелу: Свети Василије Велики, *Шесљоднев*, са грчког изворника превео С. Јакшић, Беседа, Нови Сад, 2001, 24.

*Оѿцу и Сину со ѿрисносушїйна,
И со ѿресїолна!*

Чврстина подвижничког живота, живот по Јеванђељу који је стекао у монаштву, богословско учење које просвјетљује ум, све је то допринијело да се дјелатност Светога Василија, његове поуке и теолошке формуле схвати као путоказ кретања у сусрет Христу; вјечној Истини, вјечном Добру и вјечној Љепоти. Кроз његову повезаност вјере и искуства, учења и дјелања, откривају се духовни путеви и религиозна призвања са висине вјечности. А кроз то се открива суштина његових богословских идеја.

Литургијско богословље Светог Василија Великог представља спој изворне богонадахнуте науке и хришћанске умјетности и уводи у пуноћу црквеног живота и радосно ишчекивање будућег вијека. Оно позива на учешће у благодатном животу, враћање Извору живота и мислима свеобухватног хришћанског Предања. У том правцу кретања мисли воде нас стихови ове цјесме:

*Оче ѿресвјайи Василије,
Пребоїаиє и всјєх изрјадне,
Да во ѿснесх ѿја смирено,
Всеїда ѿрослави.
Но ѿмилиј ради, ради своја,
И доведи до ѿкоја,
Хрисїє, всјєх царју.*

„Светитеље треба поштовати као пријатеље Христове и као чеда и наследнике Божије“,²² каже Свети Јован Дамаскин. И ова цјесма је један вид молитве заступницима који се за нас Богу моле.

*Песн Свјайаїо Мученика Трифуна*²³ занимљива је по томе што у једној новијој форми чува догађаје из хришћанског Предања. Ту су поетски исказане мисли о Светоме мученику Трифуну, који потпомогнут благодаћу Божијом изгони зле духове из цареве кћерке. Свети Трифун се „још у дјетињству за добротина удостојио да прими дар исцељивања и да се користи тим даром за ширење вјере хришћанске међу многобошцима“.²⁴ Када је за ову моћ, коју је Бог дао Трифуну, још од крштења, сазнао римски цар, који је био у великој невољи и жалости, он га је позвао на дјелање. У Житијима

²² Св. Јован Дамаскин, *Тачно изложење Православне вере*, превео са јелинског изворника С. Јакшић, Филозофски факултет Никшић, 1985, 164.

²³ „Песн Свјатаго Мученика Трифуна“, у дјелу: *Срїска їраћанска ѿезија*, II, 112–113.

²⁴ „Мученикъ Трифонъ“ у дјелу: *Житїя всяхъ святыхъ*, составилъ священникъ и законоучитель Иоаннъ Бухаревъ, Воскресенїе, Санктъ – Петербургъ, 1996, 79.

Светих овим догађајима и о помоћи Светога Трифуна царевој кћери овако се казује:

„У то време завлада римскио царством цар Гордијан, чија ћерка Гордијана сиђе с ума, и тиме баци свога оца у велику жалост. Сви лекари не могаше лудој Гордијани ништа помоћи. Тада зли дух из луде девојке проговори и рече, да њега нико не може истерати осим Трифуна. После многих Трифуна из царства буде и овај млади Трифун позват по Божијем Промислу. Он би доведен у Рим, где исцели цареву ћерку.“²⁵

У другом житију се казује да је Свети Трифун послјје исцељивања девојке био награђен од цара и да је Светитељ „све што је добио од цара разделио успут сиромасима“, и да је „дошавши у своју постојбину, он упражњавао своје уобичајене подвиге. Исцељивао болеснике и утађао Богу светим и непорочним животом“.²⁶

О свим овим врлинама Светитеља казује се у овој пјесми. Да је ово свето дијете располагало силама које су биле знаци Божије љубави према њему и да је чинио чуда и дјела љубави и милосрђа која су изазивала узвишена осјећања и пуноћу дјелатности Божијег угодника, казују нам ови стихови:

*Торжесѣвујше красно,
Ликујше соласно,
В дому сем собрани,
'О роде издрани!*

*Радосѣ днес јависја,
Паѣронсѣво оѣкрисја,
Трифона свјатѣаѣо,
Ферфара ѣерваѣо.*

*Иже во јуносѣи си
Сѣадо Госѣодње ѣаси,
Но духа исѣолњен,
Тјем јависја чуден.*

„Но духа исполњен“, каже пјесник. Само људи испуњени Духом Светим имају моћ исцјељивања. Свети Апостол Павле казује о различитим даровима и помиње дар исцјељивања: „Јер једноме се даје кроз Духа ријеч мудрости, а другоме ријеч знања по истом Духу; а другоме вјера истим духом; а другоме дарови исцјељивања истим Духом, а другоме чињење чудеса“

²⁵ Епископ Николај, „Св. муч. Трифун“, у дјелу: *Охридски ѣролоѣ*, Српска патријаршија, Београд, 1996, 81.

²⁶ Јустин Сп. Поповић, „Страдање Светога мученика Трифуна“, *Житија Свѣтѣих за фебруар*, Манастир Св. Пелије код Ваљева, Ваљево, 1991, 7.

(1. Кор 12, 8–10). И Свети Трифун припада „роду изабраних“, и он је био „Духом исполњен“ и по томе „јависја чуден“, каже пјесник. Све те силе, све те моћи Свети Трифун задобио је од благодати Божије.

Благодат као дјелотворна сила чини људе моћнијим, јер се кроз вјеру у човјека усељавају свете врлине и божанске силе које га оспособљавају да твори јеванђељска дјела по Христовој благовјести: „Заиста, заиста вам кажем: Ко вјерује у мене, дјела која ја творим и он ће творити, и већа од ових ће творити; јер ја идем Оцу своме“ (Јн 12,14). Дјела светих Апостола, Мученика и Светитеља била су израз божанске љубави у човјеку; кроз ту љубав човјек испуњава своју душу јеванђељским заповијестима, па је „отуда прави хришћанин увек духоносац и христоносац“²⁷.

Таквим духом био је испуњен мученик Трифун; он је тим духом, том благодатном Божијом силом чинио чуда која изазивају надахнуће. Пјесник своја виђења о томе овако поетски пројектује:

*Фријијскаја сѣрана
Имай' восѣиѣана
Дивна мученика,
И ми засѣиуѣника.*

*Он дшчери царевој,
Бесом одержимој,
Здравије ѿогаде,
И к вере ѿриведе.*

Све се свете врлине Мученика Трифуна овдје пројављују: он је светиљак и мученик који људе приводи Христу; он је духоносац и христоносац у чијем је садржају живота битан елеменат – чудотворство; он исцјељује болесне, јер у њему сила Христова борави; он је мученик који увијек има Христа пред собом, и схвата да је сила Христова несаломљива.

Поезија обухваћена у овоме раду садржи естетске конкретизације о догађајима и подвизима из живота Светитеља који су се уподобили Богу и достигли рајска блаженства. На свом путу спасења, у сталној борби са страстима и гријехом, они су просвијетлили свој ум, усавршили своју душу и стекли оне црте које уводе у живот „са свима светима“ (Еф 3,18). Поетска казивања о врлинама и догађајима откривају духовну суштину личности; ту лирски елементи, слике и симболи подстичу на надахнуто размишљање којим се сав смисао хришћанског живота на земљи сагледава са висине вјечности.

²⁷ Отац Јустин Поповић, *Тумачење Светиој Еванђеља ѿ Јовану*, Манастир Телје код Ваљева, Београд, 1989, 152.

Литература

- Велики 2001: Св. В. Велики, *Шесџоднев*, са грчког изворника превео С. Јакшић, Беседа, Нови Сад
- Дамаскин 1985: Св. Ј. Дамаскин, *Тачно изложење Православне вере*, превео са јелинског изворника С. Јакшић, Филозофски факултет Никшић
- Милеант 2004: А. Милеант, *К познанию Святой Библии, Премудрость сокровенная*, Издательский дом „Фавор – XXI“, Москва
- Ниски 2003: Св. Г. Ниски, *Беседе на Блаженесџива*, превод са руског, Православна епархија далматинска, Шибеник
- Охридски 1996: Б. Т. Охридски, *Тумачење Свейої Еванђеља од Маџеја*, превод са грчког, Манастир Високи Дечани
- Поповић 1998: Ј. Поповић, „Житије Светог Апостола и Еванђелисте Јована Богослова“, *Жиџије свейиџ за сеџџембар*, Манастир Св. Ђелије код Ваљева, Београд
- Поповић 1991: Ј. Поповић, „Пренос из Комана у Цариград чесних моштију Светог Оца нашег Јована Златоуста“, *Жиџиџа Свейиџ за јануар*, Манастир Свете Ђелије код Ваљева, Ваљево.
- Поповић 1989: Ј. Поповић, *Тумачење Свейої Еванђеља џо Јовану*, Манастир Ђелије код Ваљева, Београд

Čedomir REBIĆ

POETIC VIEWS OF THE TRUTH AND BEAUTY IN THE SOUL OF SAINTS

Summary

Poetic views of the truth and beauty in the soul of Saints reveal the road of spiritual growing and preparing of life, still being on the earth, for life within the Christ. This is the road the Saints travelled by accomplishing the order of the Saint Apostle Pavle – „take hold of the eternal life in which you are invited to“ (1. Tim 6, 12). Saints all spiritual food requested from the God; and He gave them everything. The Saviour was feeding them with the Bread of life.

The poetry included in this paper is telling us on that. The poet of Serbian civil poetry is including himself in all ceremonies which the life of one saint is passing through. He takes photos of those acts, use those symbols and signs which give incentive to the transformation of our intellect and movement of thoughts where the principles of Wisdom are leading to. Saints are very well aware of the Gospel's learning and live to see by experience. Poets are paying greater attention to that experienced adventure; in their hero like life, they consider the most perfect form of the Christian's life; it is the life in which God's saints are evoked.

In Serbian civil poetry a kind of one aesthetic system was created; it is based on traditional formulas by its greater part. Internal content of poetic work, motives and themes were in the scope of the traditional ones, so that literary canon was connected to that. Here, it is important to point out to the phenomenon in which, in the literary skill of writers, an established formula is disturbed, but all of them aspires to the abstraction and generalization. In every event or phenomenon the author long for to reveal of those signs and symbols which are taking the intellect upstream toward the eternal and heavenly one. Every concrete event connected with the life of Saint is considered from the height of the eternity; spiritual principles are being looked for in everything by means of which sanctity of the Saint can be shown.

Key words: Holiness, Saints, heroic deeds, martyrdom and suffering, fast and prayer, spiritual road, Church, Christ's community, poetic formulas.